

LBRIS

We know
books

Redactor: Pr. Daniel Avram
Coperta: Valeriu Teodorescu
DTP: Valerian Susan



Casa de Editură „Viața Creștină”
Str. Moșilor, nr. 26, 400001 Cluj-Napoca
tel: 0729-884889
e-mail: viata.crestina@gmail.com
www.viata-crestina.ro

Descrierea CIP poate fi consultată
la Biblioteca Națională a României

ISBN 978-973-674-221-7

GELU HOSSU

EPISCOPII

COMPORTAMENTE ECLEZIASTICE ÎN
VREMURI DE PRIGOANĂ COMUNISTĂ

Cluj-Napoca, 2023

Cuprins

ARGUMENT	9
CAPITOLUL I: 1956-1957	
SALVATORUL CONTINUITĂȚII	15
Lupta continuă	17
Vrăjitoarele din turnul bisericii din Marca	38
<i>Homo homini lupus est</i>	50
Procesul de la Cluj	75
Sfârșitul rezistenței romantice. Începutul tăcerii	91
Aventura iugoslavă	107
Episcopul Colan, eliminat prin avansare	131
Arestarea s-a decis. Să se adune probele!	144
Academia Teologică Clandestină	159
Decât un ortodox incomod, mai bine un „revenit” servil..	169
CAPITOLUL II 1958	
DOCTORI DE ROMA ÎN PRIGOANĂ	183
„Negrea Plopul”, Aștileanu și „Văleanu”	185
Iosif Bal și gheena de pe strada Focului	202
Șantajarea lui „Toni”. Unitatea Militară Căldărușani	213
La Ortodoxie sau la Pușcărie	234
Să învârtim cuțitul în rană!	250
Scrisoarea fără destinatar	269
<i>Et tu mi fili Brutus?</i>	286
CAPITOLUL III: 1959	
LA RĂSPÂNTIA DESTINELOR	307
<i>Omule de omenie</i>	309
Se va aresta!	319

Cărțița „Snagov Ion”	338
Semnele timpurilor. Procesul.....	363
Îngeri și porci.....	373

CAPITOLUL IV 1960-1984

ANII TREC.....	387
Conciliul Ecumenic de la Strâmba	389
Întregirea tabloului episcopal.....	408
„Relaxarea” 1964.....	424
Cu credința nu te poți juca	436
Fiul protopopului din Snagov, observatorul stăpânirii.....	451
„Văleanu Marius”	465
 INDEX	 497

„Pe peretele de apus, imensa icoană a Mântuitorului-Împărat domină întreaga praveliște. De jur împrejur, flori, multe flori. În dreapta ei, portretele de dimensiuni respectabile, adevărate opere de artă, care înfățișează pe Mitropolitul Andrei Șaguna și pe Prea Fericitul Patriarh Justinian; în stânga icoanei, portretele Mitropolitului Nicolae Bălan și Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae Colan [...]. Pe pereții laterali, față în față, îmbrăcate în mătase albă și împodobite cu flori, tablourile Domnilor Dr. Petru Groza și Gheorghe Gheorghiu-Dej”.

Mitropolia Ardealului, 1957

„Noi și acum trăim în acest paradox: noi suntem declarați morți printr-un decret, iar dacă dovedim că suntem vii, în baza aceluiași decret, ne omoară”.

Ioan Ploscaru,
episcop greco-catolic

LIBRIS

We know
books

CAPITOLUL I

1956-1957

SALVATORUL CONTINUITĂȚII

LUPTA CONTINUĂ

Într-un articol publicat în toamna anului 1956 în revista *Mitropolia Ardealului*, vicarul Eparhiei Ortodoxe a Vadului, Feleacului și Clujului, Sabin Truță¹, trece prin sita materialismului dialectic și istoric cei opt ani de la „unificarea bisericească a românilor din Ardeal”²:

„Oricare cercetător al istoriei, privind faptele prin prisma adevărului pur, va recunoaște că revenirea românilor greco-catolici din Ardeal la leagănul credinței strămoșești ortodoxe – eveniment întâmplat la 1-3 octombrie 1948 – nu este altceva decât repararea actului urzit din viclenii și înscris în analele mult zbuciumatei noastre istorii în anii 1698-1700”³.

¹ **Sabin Truță** (1895-?), preot greco-catolic, paroh la Vișag, Zam-Sâncraiu, Bologa, Mărgău, Ciucea, Vânători, Fildu de Mijloc, Hodișu (protopopiatul Hueșin); după Dictatul de la Viena, paroh la Drașov (Alba) și Săcalu de Câmpie (Mureș); unul dintre cei 36 de preoți care au semnat la 1 octombrie 1948 „revenirea” la Biserica Ortodoxă Română (B.O.R.); vicar administrativ al Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului; din 1958 paroh la Biserica „Schimbarea la Față” din Cluj, protopop ortodox al Clujului (1959-1962).

² Într-o scrisoare adresată în 1974 preotului Silviu Augustin Prunduș, episcopul Ioan Ploscaru explică diferența semantică dintre *unificare* și *unire*: „Verbul «a unifica» este pur tranzitiv; «a strânge la un loc» implică o acțiune exterioară, administrativă, impusă. Subiectul nu este întrebat dacă vrea sau nu să fie unificat [...]. Altul este înțelesul cuvântului «unire» [...]. La acest verb [a uni], ca și la infinitivul lui substantival «unire», constrângerea este exclusă [...]” (*P.S. Ioan Ploscaru către Pr. S.A. Prunduș*, Lugoj, 16 aprilie 1974, în Manfred Kierein-Kuenring, Mircea Remus Birtz, *Episcopul Ioan Ploscaru într-o prietenie epistolară de douăzeci de ani*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2009, p. 198-199).

³ Sabin Truță, *Unificarea bisericească a românilor din Ardeal a lecut o rană dureroasă*, în *Mitropolia Ardealului*, an I, nr. 1-2, sept.-oct. 1956, p. 14.

În încheierea articolului „aniversar”, Sabin Truță reia o injurie la adresa „uniților”, extrasă dintr-un articol publicat în 1935 în gazeta ortodoxă *Telegraful român*:

„Hibrizi ați fost de când v-ați născut, hibrizi veți fi cât vă va mai răbda Dumnezeu pe fața pământului. E tara fatală a uniatismului. E trista lui definiție!”⁴.

Sabin Truță, „Truția” în forma intelectualizată, a fost până în anul 1948 paroh greco-catolic în Hodișu (astăzi sat în comuna Poieni, județul Cluj). S-a aflat printre cei 36 de preoți care la data de 1 octombrie 1948 au semnat „ruperea pecetilor” Unirii cu Roma, iar pentru contribuția sa la așa-zisul sinod și pentru colaborarea permanentă cu Securitatea, sub numele de cod „Negruț”, a fost recompensat cu funcția de vicar al Eparhiei Ortodoxe a Vadului, Feleacului și Clujului.⁵

Afirmația fostului preot greco-catolic Sabin Truță, conform căreia „revenirea românilor greco-catolici din Ardeal la leagănul credinței strămoșești ortodoxe” este un act reparatoriu este contrazisă de o notă a Securității, care relevă atitudinea față de unificare a ierarhilor și preoților clujeni, deopotrivă greco-catolici și ortodocși:

„Preoții din Cluj aparținători episcopiei, capitlului sau parohiilor și academiei teologice n-au semnat niciunul aderenta la ortodoxie. O parte din ei sunt arestați, iar cei mai mulți fugiți. Nu se află niciunul în Cluj. Sunt arestați: Dr. Ioan Chertes⁶,

⁴ *Ibidem*, p. 31.

⁵ Gelu Hossu, *Sus inimile! Acțiunea greco-catolică pentru repunerea în drepturi a Bisericii, 1955-1956, Dumnezeiasca Liturghie din 12 august 1956*, Casa de Editură „Viața Creștină”, Cluj-Napoca, 2016, p. 24, 102.

⁶ **Ioan Chertes** (1911–1992), preot greco-catolic, secretar al episcopului Iuliu Hossu, profesor la Academia de Teologie Română-Unită din Cluj, director al Internatului Eparhial Greco-Catolic, canonic al Capitlului Eparhial; arestat în 29 octombrie 1948, închis la Mănăstirea Neamț și Mănăstirea Căldărușani; consacrat în noaptea de 24 spre 25 decembrie 1949 episcop titular de Cantano,

canonic, Oprea⁷, secretarul episcopiei, arestați chiar din reședința episcopiei, unde se mutaseră după plecarea episcopului la București. Apoi: călugărul Bal, parohul bisericii «Bob», și profesorul de teologie Man⁸, care au predicat în biserică împotriva ortodoxiei și au citit afurisiri pentru credincioșii care vor trece la una din credințe. La fel a fost arestat parohul Nicula⁹, protopopul Clujului.

Ortodocșii nu s-au amestecat în preluarea bisericii unite. Episcopul Colan¹⁰ n-a făcut liturghie pontificală în Catedrala Unită,

auxiliar de Cluj-Gherla; închis la Sighet, eliberat în 1955; rearestat în 1956, închis la Cluj, Gherla, Ostrov, Periprava, Giurgeni, Salcia; eliberat în 1964, se retrage la Sărățel și Năsăud; din 14 martie 1990, Arhiepiscop Emerit al Bisericii Române Unite.

⁷ **Liviu Oprea** (1918–1980), preot greco-catolic, secretar al episcopului Iuliu Hossu, notar consistorial; arestat în 1948 și 1953, eliberat în 1954; rearestat în 13 august 1956, la o zi după oficierea liturghiei din fața Bisericii Piaristilor din Cluj, închis la Gherla, Salcia, Văcărești și Ostrov; eliberat în 1964; în 1965 se încadrează în B.O.R.; paroh la Cluj-Someșeni, preot II la Biserica „Bob” (1966-1969), la catedrala ortodoxă din Cluj (1970) și la biserica din Mănăstur (din 1971). În timpul ocupației maghiare a nordului Ardealului a fost omul de legătură între episcopul Iuliu Hossu și episcopul Nicolae Colan. A fost de față când cei doi au hotărât să rămână în teritoriul ocupat. A fost lângă Episcopul Hossu când acesta a fost huiduit și scuipat de hortiști în fața Catedralei „Schimbarea la Față” din Cluj. A contribuit la salvarea a numeroși evrei din Cluj, ajutându-i să treacă granița în România.

⁸ **Dumitru Manu** (1889–1952), preot și profesor la Academia de Teologie Română-Unită din Cluj; în mai multe rânduri deputat din partea P.N.Ț., văr al egumenului Leon Manu; arestat prima oară în 1948, rearestat în 1952, moare în detenție la Penitenciarul Aiud.

⁹ **Alexandru Nicula** (1913–2015), preot greco-catolic, secretar al episcopului Iuliu Hossu, din 1946 protopop al Clujului; arestat în 1948, eliberat în același an, rearestat în 1951, închis la Chirnoși, eliberat în 1953, preot activ în clandestinitate; după 1990, protopop onorar la Dej, prelat papal.

¹⁰ **Nicolae Colan** (1893–1967), preot ortodox, profesor, episcop al Vadului Feleacului și Clujului (1936-1957), ministru al Educației Naționale, Cultelor și Artelor (1938-1939), Mitropolit al Ardealului (1957-1967).

iar protopopul ortodox al Clujului, Florea Mureșan¹¹, a refuzat să preia catedrala, motiv pentru care a fost arestat. Episcopia și Catedrala au fost preluate de o comisie din noi ortodocși și câte un delegat al prefecturii și primăriei, fără preoți ortodocși, care au refuzat. Credincioșii refuză să meargă la biserică, iar cei care au trecut sunt huiduiți de lume, scuipați și loviți cu pietre. Astfel, din cauza prieteniei ce a existat între cei doi episcopi, Hossu și Colan¹².

*
* * *

În aceste zile de toamnă ale anului 1956, preotul Vasile Chindriș¹³ este închis în arestul Securității din Cluj, fiind acuzat că a oficiat o liturghie neautorizată în fața Bisericii Piarștilor, la care au participat mii de credincioși greco-catolici. Le împărtășește deținuților din celulă convingerea că decretul de desființare a Bisericii Greco-Catolice din 1 decembrie 1948 va

¹¹ **Florea Mureșanu** (1907-1963), preot ortodox, absolvent al Institutului Teologic Ortodox și al Facultății de Filosofie și Litere din Cluj, bursier al Universității din Strasbourg, paroh în Rîșca de Sus (Cluj), absolvent al Facultății de Teologie din Cernăuți, bursier al Universității din Berlin, protopop al Clujului (1946-1952), profesor, publicist; căsătorit cu scriitoarea Eugenia Adams; prețuit de preoții greco-catolici pentru spiritul său ecumenic; arestat în 1952, închis în colonia de muncă Valea Albă; eliberat în 1953, paroh la Suci de Sus (Târgu Lăpuș); rearestat în 1958, închis la Baia Mare, Satu Mare, Cluj, Gherla; transferat în 1963 la Aiud, moare în detenție.

¹² D.R.S.P. (Direcția Regională a Securității Poporului) Oradea, *Notă*, nr. 131, 26 noiembrie 1948, Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (ACNSAS), Fond Informativ (Fond I), 195645, vol. I, f. 38.

¹³ **Vasile Chindriș** (1905-1972), preot greco-catolic, paroh în cartierul muncitoresc „Iris” din Cluj, absolvent al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, fondator și editor al revistei *Viața Creștină*, ctitor și paroh al Bisericii „Buna Vestire” din Cartierul Iris; din 1948, preot în clandestinitate; arestat în 13 august 1956, la o zi după ce a oficiat liturghia din fața Bisericii Piarștilor din Cluj, închis la Gherla și Satu Mare, eliberat în 1964; rearestat în 1967 în urma oficerii liturghiei de Paști din acel an, alături de preotul Ieronim Șușman; eliberat în 1968.

fi anulat în foarte scurt timp, deoarece democrațiile occidentale aplică sancțiuni din ce în ce mai dure dictaturilor din estul Europei. În conjunctura politică nou-creată, le spune preotul colegilor de detenție, când popoarele din jur se ridică împotriva ocupantului sovietic și a guvernelor care-l susțin, este puțin probabil că va avea loc un proces politic împotriva lui și a celorlalți organizatori ai liturghiei din 12 august 1956.¹⁴ Nu exclude posibilitatea represaliilor, însă această ipoteză îi oferă satisfacția de a fi eroul singurei manifestări de masă împotriva regimului comunist din ultimii opt ani, cum de altfel consideră și credincioșii greco-catolici. A doua zi după eveniment, unii dintre aceștia l-au felicitat și l-au încurajat:

„Bravo părinte! Merită 2-3 ani de pușcărie, că o să rămână în istorie”¹⁵.

Arestările din 13 august 1956 nu demobilizează rezistența greco-catolică din Ardeal, majoritatea credincioșilor manifestând în continuare speranțe pentru reînființarea bisericii lor. Eroismul arestaților din „Lotul Chindriș” devine „molipsitor”. Într-una din zilele lunii septembrie a anului 1956, în plină epocă a „rezistenței romantice și a acțiunilor eroice”¹⁶, „Loretta”, o sursă a Securității din Dej, inițiază un dialog cu preotul Alexandru Bochiș¹⁷:

¹⁴ În urma mișcării petiționare greco-catolice din 1955-1956 și a liturghiei oficiate în 12 august 1956 în fața Bisericii Piarștilor din Cluj au fost arestați numeroși preoți și credincioși: călugărul Petru Frâncu, învățătoarea Silvia Dârlea, avocata Viorica Bujor Răileanu, studentul Octavian Ghiurco, judecătorul Vasile Fărcaș, preoții Liviu Oprea, Vasile Sălăjeanu, Iosif Sângeorzan, Teofil Băliban și Izidor Ghiurco, egumenul Leon Manu, episcopul Ioan Chertes, episcopul Alexandru Rusu ș.a.

¹⁵ Dan Vasilescu, *Notă*, arest M.A.I. Cluj, 18 august 1956, ACNSAS, Fond I, 309960, vol. II, f. 15.

¹⁶ Ion Ioanid, *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, ed. a 3-a, rev., Editura Humanitas, București, 2013, vol. II, p. 513.

¹⁷ **Alexandru Bochiș** (1915-1987), preot greco-catolic, paroh la Sânnicoră, Cluj; după 1948, profesor de muzică la Liceul Andrei Mureșanu din Dej; arestat

„Sursa: Când am auzit ce s-a întâmplat la Cluj, m-am gândit imediat la tine, punându-mi imediat întrebarea că oare asupra ta nu va avea nicio influență? Te știu mare catolic și bun român, ai suferit pentru asta și la Canal, doar. Mă bucur că te văd liber.

Bochiș Alexandru: Dragă, eu n-am avut fericirea să fiu printre cei de la Cluj, dar nici eu nu stau degeaba. Eu am pe fratele Prunduș Silviu¹⁸, cu care lucrez împreună. Am făcut un memoriu, semnat de toți preoții curajoși, pe care tocmai voiam să-l trimit la București. Acum mai așteptăm până se calmează lucrurile. Memoriul nostru este bine întocmit și noi privim lucrurile altfel, real, fără patimă; am băgat în el și puțină doctrină marxistă, pentru ca să le deschidă ochii, că [...] popii aștia ortodocși, în loc să lucreze în colaborare frățească cu noi, caută să ne desființeze și să ne ia și pe noi, și astfel se creează o atmosferă de neîncredere, care nu poate să aducă niciun fel de folos, nici regimului, nici bisericii ortodoxe”¹⁹.

în 1950, închis în lagărele de muncă de la Bicaz și Canalul Dunăre – Marea Neagră, eliberat în 1952; desenator tehnic, corist la Opera Română din Cluj; rearestat în 1957, închis la Gherla, Salcia, Giurgeni, Ostrov; eliberat în 1963, activ în clandestinitate.

¹⁸ **Silviu Augustin Prunduș** (1915–2004), preot greco-catolic, secretar al episcopului Iuliu Hossu, profesor la Academia de Teologie Română-Unită din Cluj, preot la Biserica „Piașiștilor” din Cluj (pentru liturghia în rit bizantin); arestat în mai multe rânduri: 1949; 1950-1953; 1953-1954; 1959-1964, trece prin închisorile și lagărele de muncă de la Dej, Cluj, Lugoș, Aiud, Jilava, Timișoara, Canalul Dunăre – Marea Neagră, Gherla, Salcia, Periprava, Giurgeni, Chilia; după eliberare, muncitor necalificat la fabrica „Feleacul”, bibliotecar la Episcopia Ortodoxă din Cluj, vicar general al Eparhiei de Cluj-Gherla în clandestinitate; după 1990, profesor la Institutul Teologic „Sfântul Ioan Evanghelistul” din Cluj și superior al Ordinului „Sfântul Vasile cel Mare”; istoric, biograf al episcopului Iuliu Hossu; editor al primei ediții a memoriilor cardinalului (Casa de Editură „Viața Creștină”, 2003).

¹⁹ *Notă informativă (extras)*, 20 septembrie 1956, sursa „Loretta”, ACNSAS, Fond I, 000985, vol. I, f. 169.

Atmosfera de neîncredere constatată de Alexandru Bochiș se instalează și la Mănăstirea Căldărușani, locul în care episcopului Iuliu Hossu i-a fost fixat domiciliul obligatoriu.²⁰ Într-una din primele zile ale lunii septembrie, un tânăr pătrunde în antreul casei în care este reținut episcopul, o vilă situată în afara zidurilor mănăstirii, administrată de fostul stareț Martinian Stoescu.²¹ Vizibil stăpânit de neliniște, intrusul îi cere gazdei permisiunea de a-i vizita pe episcopii Rusu²² și Hossu, pretinzând că este preot și că aduce cu el un mesaj din partea părintelui Chindriș de la Cluj. Martinian refuză cererea ciudatului vizitator și îl îndeamnă să treacă mai întâi pe la stăreție și să solicite învoire pentru vizită. Auzind din camera alăturată dialogul dintre cei doi, Iuliu Hossu consideră că oaspetele nepoftit este un agent provocator, deoarece îi pare neverosimil să fie trimis de preotul Chindriș, despre a cărui arestare aflase deja.

²⁰ *Notă – extras*, Casa „Dudu”, 14 martie 1957, sursa „Zisu”, primește lt. Stănescu Victor, ACNSAS, Fond I, 000736, vol. I, f. 120. În acele zile, Traian-Ștefan Hossu încearcă, fără succes, să obțină din partea vicarului patriarhal Teoctist aprobarea unei vizite la Căldărușani, pentru a-i duce fratelui său medicamente, haine și alimente.

²¹ **Martinian Stoescu**, călugăr ortodox, arhimandrit, stareț al Mănăstirii Căldărușani (1918-1920); după pensionare, se stabilește într-o vilă a mănăstirii, situată în afara zidurilor, pe malul Lacului Căldărușani. Episcopului Iuliu Hossu i s-a fixat domiciliul obligatoriu într-una din camerele vilei.

²² **Alexandru Rusu** (1884–1963), preot greco-catolic, profesor la Liceul „Sfântul Vasile cel Mare” din Blaj, canonic al Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Făgăraș (1923), rector al Academiei Teologice din Blaj, director al ziarului *Unirea*; din 1931 episcop de Baia Mare; ales mitropolit în 1946, nerecunoscut de Guvernul Groza; arestat în 29 octombrie 1948, închis la Dragoslavele și Căldărușani, transferat în mai 1950 la Sighet, eliberat în 1955, plasat în regim de domiciliu obligatoriu la mănăstirile Curtea de Argeș, Ciorogârla și Cocos; rearestat în 1957, închis la Cluj, Pitești, Dej și Gherla; moare în detenție și este îngropat în cimitirul închisorii din Gherla, fără semn distinctiv; beatificat de Papa Francisc la 2 iunie 2019.

Starețul Gherasim Cristea²³ și vicarul patriarhal Teoctist²⁴ (aflat „întâmplător” în mănăstire) nu-i permit vizitatorului intrarea la episcopul Iuliu Hossu. Tânărul se răzvrătește și îi amenință că vor da socoteală pentru refuzul lor. Cei doi îl amenință la rândul lor că vor suna la miliție, însă vizitatorul recalcitrant nu dă semne că s-ar teme. Iese din curtea mănăstirii, își scoate hainele și se aruncă în apa Lacului Căldărușani. Nu se bucură prea mult de baia răcoroasă, deoarece o patrulă de miliție, ajunsă la fața locului la solicitarea vicarului Teoctist, îl arestează pe ciudatul vizitator.

„După aceea – notează Episcopul Iuliu în caietele de memorii – nu s-a mai auzit de el, nici de bine, nici de rău”²⁵.

Intrusul nu este nicidecum un agent provocator. Este Petru Frâncu²⁶, un călugăr care până la data de 20 august a locuit în apartamentul părintelui Chindriș, situat în vecinătatea catedralei greco-catolice „Schimbarea la Față” din Cluj. În acea zi, temându-se că va fi arestat, a reușit să înșele vigilența

²³ **Gherasim Cristea** (1914–2014), ieromonah ortodox la Mănăstirea Antim din București, din 1952 stareț al Mănăstirii Căldărușani; din 1984 episcop al Râmnicului și Argeșului.

²⁴ **Teoctist Arăpașu** (1915–2007), cu numele de mirean Toader Arăpașu, preot ortodox, episcop-vicar patriarhal (1950-1962), episcop al Aradului (1962-1973), mitropolit al Olteniei (1973-1977), mitropolit al Moldovei și Sucevei (1977-1986), patriarh al B.O.R. (1986-2007), susținător al regimului comunist, încredințat cu numeroase misiuni îndreptate împotriva ierarhilor greco-catolici; retras din slujire în 1990, revine asupra deciziei în același an.

²⁵ *Credința noastră este viața noastră – Memoriile Cardinalului Dr. Iuliu Hossu*, ediție îngrijită de Silvestru Augustin Prunduș, Editura Viața Creștină, Cluj-Napoca, 2003, p. 447.

²⁶ **Petru Frâncu** (1910-?), călugăr franciscan originar din Moldova, stabilit după 1948 în locuința preotului Vasile Chindriș din Cluj, unde se ocupa cu cizmăritul; participant la liturghia oficiată de Vasile Chindriș în fața Bisericii Piariștilor din Cluj (12 august 1956); cauzele manifestărilor lui exuberante erau de natură psihică.

securiștilor care percheziționau casa preotului, a coborât în stradă și s-a pierdut printre trecătorii din Piața Libertății. După două săptămâni de pribegie prin țară a reușit să ajungă la Căldărușani, intenționând să ia legătura cu episcopii Alexandru Rusu și Iuliu Hossu.²⁷ Petru Frâncu nu avea de unde să știe că episcopul Alexandru Rusu a fost transferat cu domiciliul obligatoriu la Mănăstirea Cocoș din Dobrogea...

*
* *

Liturghia oficiată în 12 august 1956 în fața Bisericii Piariștilor nu a fost încadrată de toți preoții și credincioșii greco-catolici în registrul „acțiunilor eroice”. Considerând că este o inițiativă pripită, periculoasă pentru viitorul Bisericii Unite și pentru propria-i libertate, ieromonahul Iosif Bal a decis atunci să se retragă pentru câteva zile la Gherla, în casa tatălui său. Aici a găsit-o pe Nicuța Breaz, una dintre călugărițele care până în 1948 a slujit la Mănăstirea Obreja. Deoarece intenționa să-și stabilească domiciliul la Gherla, Nicuța l-a rugat pe preot să o însoțească la Mihalț, un sat de lângă Obreja, să o ajute să-și vândă casa și grădina părintească.²⁸

Când au auzit că se află în Mihalț, câțiva săteni „netrecuți” la ortodoxie l-au rugat pe părintele Bal să officieze o slujbă greco-catolică. Neputând să refuze invitația, Iosif Bal a oficiat liturghia din duminica zilei de 12 august în casa Nicuței Breaz, în prezența a peste 20 de credincioși. La sfârșitul slujbei, încurajați de preot, câțiva dintre aceștia au decis să solicite în mod oficial

²⁷ Gelu Hossu, *Sus inimile!...*, p. 211.

²⁸ *Proces-Verbal de Interogatoriu (P.-V.I.), învinuit Bal Ioan*, Cluj, 28 aprilie 1959, anchetator lt.-maj. Pop Virgil, ACNSAS, Fond Penal (Fond P), 000963, vol. I, f. 177; N. Rizeanu, *Notă*, 6 februarie 1959, ACNSAS, Fond I, 195645, vol. II, f. 155.

Ministerului Cultelor să legalizeze Biserica Greco-Catolică și să dispună eliberarea episcopilor.²⁹

„*Dragii mei – s-a adresat Nicuța celor prezenți – noi, împreună cu Părintele Bal, credincioși greco-catolici, să facem o cerere la Ministerul Cultelor, pentru a ne legaliza cultul, cât și pentru a-i elibera pe episcopii noștri, care în prezent suferă în închisori.*”³⁰

Pentru întocmirea memoriului a fost desemnată Lenuța Decean, o tânără apreciată de credincioșii prezenți pentru scrisul ei îngrijit. După două zile, având asupra ei memoriul redactat, Lenuța i-a vizitat pe consătenii care „se țineau” în continuare greco-catolici și le-a cerut să semneze pe document. Când a considerat că a strâns suficiente semnături, Lenuța a introdus memoriul într-un plic, a scris data, 16 august 1956, a completat adresa Ministerului Cultelor, și l-a introdus în cutia din fața poștei comunale.³¹

*
* * *

²⁹ *Ibidem*; P.-V.I., martor Decean Lenuța, Mihail, 22 noiembrie 1957, anchetator lt.-maj. Dudaș Aurel, ACNSAS, Fond P, 195645, vol. I, f. 183. După afirmațiile Lenuței Decean, la liturghie au participat următorii credincioși: „Mărza Marița, Potoarea Nina lui Băltău, Munteanu Rița lui Munteanu, Tătăhuia Maria lui Onucea și sora sa Tătăhuia Maria lui Simion, Breaz Silvia lui Lupu, Hațegan Carolina lui Simion, Comșa Ana lui Bihoc, Cârnat Silvia, Breaz Gheorghe lui Breaz Petru și soția sa Breaz Maria, Breaz Maria lui Breaz Petru, Breaz Floare Urdoe, Stănea Marița lui Ghiuț, Potoarea Nicolae lui Șonica cu soția Potoarea Carolina, Breaz Nicuța lui Breaz Petru” etc. (*Ibidem*).

³⁰ Ministerul Afacerilor Interne (M.A.I.), Direcția Regională (D.R.) Cluj, *Sinteză privind activitatea dușmănoasă desfășurată de călugărul Bal Ioan din Cluj în clandestinitatea greco-catolică*, 4 iunie 1958, s. lt. Mureșan Ioan, ACNSAS, Fond I, 195645, vol. I, f. 230.

³¹ N. Rizeanu, *Notă*, 6 februarie 1959, ACNSAS, Fond I, 195645, vol. II, f. 155; P.-V.I., martor Decean Lenuța, Mihail, 22 noiembrie 1957, anchetator lt.-maj. Dudaș Aurel, ACNSAS, Fond P, 195645, vol. I, f. 183.

După revenirea lui la Cluj, Iosif Bal organizează în seara zilei de 17 august, la locuința sa de pe strada Cotită numărul 10, o întâlnire cu cei mai importanți preoți din rezistența greco-catolică, printre care Ion Agârbiceanu³², Gheorghe Neamțiu³³, Ștefan Miclăuș³⁴, Emil Patachi și Vasile Cesereanu³⁵. Discuțiile sunt legate de liturghia oficiată de preoții Vasile Chindriș și Izidor Ghiurco³⁶ în fața Bisericii Piarștilor, de arestările care au urmat și de modul în care trebuie adresate memorii către Ministerul Cultelor. Hotărâsc să renunțe la practica trimiterii acestora prin poștă, deoarece se pare că nu ajung la destinație. Agapia Chindriș³⁷ și Emil Patachi se oferă să adune aceste

³² **Ion Agârbiceanu** (1882–1963), preot greco-catolic, paroh în Bucium-Șasa (azi Ciuculești, Alba) și Orlat (Sibiu), preot militar; după 1918 paroh și protopop la Cluj; publicist, scriitor, senator, canonic al Eparhiei de Cluj-Gherla; după pensionare, preot suplinitor la Biserica Piarștilor din Cluj; arestat la 1 octombrie 1948; din 1955 membru titular al Academiei Române.

³³ **Gheorghe Neamțiu** (senior), preot greco-catolic, paroh în Elciu (Protopopiatul Gârbou; Cluj).

³⁴ **Ștefan Miclăuș** (1906-?), preot greco-catolic, paroh în Tioltiur (Protopopiatul Someș-Iclod; Cluj), din 1956, vicar foraneu clandestin al Districtului Gherla; arestat în 1958, închis la Gherla, Galați, Salcia, Botoșani, Periprava, eliberat în 1964.

³⁵ **Vasile Cesereanu** (1899-1984), preot greco-catolic, paroh în Copru (Protopopiatul Câmpia-Sucutard; Cluj), din 1947, după pensionare, stabilit la Budești (Bistrița-Năsăud); activ în clandestinitate; trecut prin șase perioade de detenție între anii 1952 și 1964; din 1974 călugăr bazilian; în 1978 emigrează în Italia și se stabilește la Vatican.

³⁶ **Izidor Ghiurco** (1904–1959), preot greco-catolic, paroh în Giurtelecul Hododului, Bicău (Satu Mare) și Oarța de Jos (Maramureș); stabilit din 1947 la Cluj, arestat în 19 august 1956, la o săptămână după ce a oficiat liturghia din fața Bisericii Piarștilor din Cluj, închis la Cluj, Gherla, Salcia și Galați; moare în detenție.

³⁷ **Agapia (Pia) Clara Chindriș** (1914-1997), sora preotului Vasile Chindriș, arestată în 1951 pentru distribuirea în mediul greco-catolic a manifestului *Glăsuțului lui Isus*, redactat de fratele ei; eliberată în 1952; din 1983 călugăriță greco-catolică în clandestinitate.

memorii și să se deplaseze apoi la București pentru a le înainta în mod oficial ministrului. Ședința este întreruptă de intrarea intempestivă în locuință a soției preotului Izidor Ghiurco. Viorica își caută soțul de câteva zile și este cuprinsă de teama că a fost arestat. Marcați de disperarea Vioricai, preoții prezenți decid să officieze în continuare slujbe la Biserica Piaristilor, pe rând, unul câte unul, chiar cu riscul de a fi arestați. Cel care se oferă să slujească primul este Iosif Bal, iar exemplul lui este urmat de ceilalți preoți clujeni. Dacă niciunul dintre aceștia nu va rămâne liber, preoții gherleni Gheorghe Neamțiu și Ștefan Miclăuș se arată dispuși să-și sacrifice la rândul lor libertatea. Mai mult, Gheorghe Neamțiu îl angajează în acest demers și pe fiul său, Gheorghe Neamțiu junior³⁸, care nu este prezent la această întâlnire. Se zvonește că pentru ziua de 19 august, organele Securității intenționează să restricționeze accesul pe trotuarul din fața bisericii, sub pretextul organizării unui concurs de motociclete. Conform unui alt zvon, biserica va fi închisă de parohul romano-catolic, cu toate că episcopul Márton Áron³⁹ a dat dispoziție ca altarul să fie lăsat la îndemâna greco-catolicilor pentru a-și asigura serviciile religioase. În cazul în care vor găsi ușa bisericii închisă, își formulează cei prezenți strategia, vor

³⁸ **Gheorghe Neamțiu junior** (1919–2012), preot greco-catolic, paroh în Abrud, preot la capela Clinicilor Universitare din Cluj; arestat în 1948, închis la Aiud, Rahova și Canalul Dunăre – Marea Neagră, eliberat în 1953; canonic al Eparhiei de Cluj-Gherla în clandestinitate; după 1989, preot în Piața Unirii și la Catedrala „Schimbarea la Față”; publicist-teolog, cenzor și redactor al revistei *Viața Creștină*, prelat papal.

³⁹ **Márton Áron** (1896–1980), preot romano-catolic la Ditrău, Gheorgheni, Secuieni, Turnu Roșu, canonic al Diecezei de Alba Iulia, paroh al Bisericii „Sfântul Mihail” din Cluj, din 1939 episcop al Diecezei de Alba Iulia; arestat în 1949, închis la Ministerul de Interne, Jilava, Aiud, Sighet (1951–1954) și Malmaison; eliberat în 1955, revine la Alba Iulia (între 1957 și 1966 în regim de domiciliu obligatoriu); protector al Bisericii Greco-Catolice în clandestinitate.

căuta un alt loc de liturghisire, cel mai apropiat fiind cimitirul, unde slujirea nu poate fi interzisă de nicio lege. Mai mult, sunt semnale îmbucurătoare din afara granițelor. Iosif Bal le spune că postul de radio *Vocea Americii* a prezentat deja câteva materiale despre arestările care au urmat oficerii liturghiei în aer liber din 12 august și este convins că această problemă va fi introdusă pe ordinea de zi a diplomației americane. Spre finalul întâlnirii, câțiva preoți se arată indignați de refuzul lui Ion Agârbiceanu de a prelua conducerea acțiunii, considerând că argumentele invocate de scriitor, bătrânețea și boala, sunt simple eschivări. Prestigiul de care se bucură Agârbiceanu și proaspăta lui calitate de membru titular al Academiei Române ar aduce beneficii cauzei greco-catolice, consideră preoții. Cât despre Emil Iuga⁴⁰, preoții sunt de acord că acesta trebuie înlăturat din acțiune, din pricina modului în care s-a comportat în timpul evenimentelor din anul 1948. De asemenea, consideră că trebuie evitat Sabin Truță, chiar dacă într-un cerc restrâns acesta a afirmat că s-ar reîntoarce la Biserica Unită dacă i s-ar oferi o funcție similară cu cea pe care o are în prezent la episcopia ortodoxă. După spusele lui Truță, situația din Biserica Ortodoxă a devenit insuportabilă. Vechii ortodocși s-au răzvrătit împotriva episcopului Colan, pe care l-au acuzat de proastă gestionare a problemei unificării și de eludarea liniilor directoare fixate de Sinod („nivelarea conflictelor religioase dintre preoții vechi ortodocși și reveniți”, „crearea unei mentalități potrivite cu măreția visului împlinit” și „buna

⁴⁰ **Emil Iuga** (1904–1976), preot greco-catolic, prelat papal, canonic al Capitulului Eparhiei de Cluj-Gherla; detractor și delator al episcopului Iuliu Hossu, în 1948 tratează în secret cu patriarhul Justinian integrarea Bisericii Greco-Catolice în Biserica Ortodoxă; trece la B.O.R. și primește o parohie în București; sfârșește în anonim; înmormântat în Cimitirul Central din Cluj; pe obeliscul mormântului (la fel de mare precum orgoliul locatarului) sunt gravate titlurile obținute în Biserica Greco-Catolică: „Dr. Emil Iuga, monsenior, prelat papal”.